

**ЮОЛИЈАН ТАМАШ,
ПОТІХА ПРИРОДИ**
(Julijan Tamaš, Uteha prirode), Rusko slovo, Novi Sad, 1984.
Piše: Vladimir Garjanski

Nova knjiga Julijana Tamaša „Uteha prirode“, himnički spev u skrivenim stihovima, tematsko-motivskim krugom, odnosom prema jeziku kao mediju preko kojeg se književnost najneposrednije odnosi prema stvarnosti, dubokim osećajem za ono što obuzima čoveka u tesnom egzistencijalnom prostoru u kojem nema utehe i „blage ruke smisla“ u kojem se tek pameću, talentom, čašću i visokom svešću može suprotstaviti glupost i proseku, pa i predmetnom svetu koji pored flore, faune i solarnih simbola proširuje krug simbola ovog pesnika, osvežava rusinsku književnost.

Između prvobitnog i konačnog, obuhvatajući život u njegovom totalitetu, diše svet Tomaševog dela. Osećaj za istoriju, poznavanje dometa savremene nauke o strukturi materije, pa i one nekadašnje, antičke, u kojoj Heraklit prepostavlja postojanje četiri elementa: vode, vazduha, zemlje i vatre i po kojem sve dolazi iz vatre i sve se u nju vraća; raslojavanje jezika na jezik nauke, žargona, kolokvijalni, inventar predmetnog sveta, određivanje vlastitog naroda kao subjekta svoje poezije (zapaženje u ranijoj knjizi »O rosi«), prepoznavanje ritmičko-melodijskih delova koji plene zvukom i smislim sabijenim do tvrdine dragog kamena (kako bi se sugestivno izrazio M. Pavlović), svesno kreiranje kompozicije za razliku od književnosti srednjeg veka koja većinom nema razvijenu svest o razlici među poezijom i prozom, a koja se tako često gubi u jednosmernoj (hrisćanskoj) interpretaciji sveta, uveli pazeći da književno delo u svom sadržaju da složenu i isprvu interpretaciju sveta i života (jer samo utoliko ga smatramo umetnošću reči), a te informacije bi bile odgovori na pitanja: boli sumnje, straha, usamlijenosti, iščekivanja, traženja smisla života, vojne, žrtve, utehe, duše, srca, razuma, ljubavi, smrti odupiranje tamnim silama istorije, zamišljenošću nad vlastitom sudbinom, sudbinom svog naroda, zemlje-majke i univerzuma u kojem atom menjajući svoj oblik (od jednostavnijeg ka složenijem ili se iznova ta složenost „gubi“ u oblaku, biljci, njenom plodu...) luta u VECNOM VRACANJU. Ali osim toga što obogaćuje svoju poeziju, što traži i gradi nove reči, autor nastoji da sintetizuje iskustva svih dostupnih mu znanja iz oblasti nauke, umetnosti, menjajući konvencije arhetipa stvara posebno sveže slike, da bi mu struktura na kraju količinom informacija doveo čitaoca do maksimalnog intelektualno-emocijonalnog angažmana. Pesnik se identificuje s biljkom, rekom, čitavom prirodom u kojoj je UTEHA, sitost, sigurnost, umiranje zla i njegovih sluga. Ovaj svet flore, faune, predmeta koji u tihoj erotici grade svet dela, nadgrađen je autotorom smelošću i mudrošću. U neku ruku, ta simbolika iz sveta prirode i predmete je kompenzacija za slovenski mit koji se nije razvio u celovitiji sistem priča kao grčki. Želja za govorom, želja za artikulacijom vlastitog JA i imenovanjem sudbine svog naroda i pesnikove kao njegovog naj-

vesnijeg predstavnika kojega je glas istorije izbacio na ostrvo gde vlada sve drugo osim znanja i mudrosti, a »sude oni što imaju vlast a ne oni što razmišljaju“ (Pavlović), u bitnom određuje i deo ove knjige. Tulipan što se zatvara i otvara čak i u vazni »To je za mene svet« – kaže pesnik. Život se produžava makar na trenutak. Možemo govoriti o večnosti trenutka ako je u njemu sadržana sreća, ali Tamaš s obzirom na veliku erudiciju zna da Gilgameš nikada neće pronaći travu života, jer kad ju je jednom već imao ZMIJA je bila brža. DOBRO to je ono što nas tek privremeno posećuje, a UTEHA je sunce, zvezde, biljke, more, žena, narod, reka, verujem da je UTEHA i sam život koji se i posle nas produžava u beskonačnom kosmosu. To je osnovna poruka, pesnik i kad peva o večnosti, ne pada u patetiku, zna da je večnost i pesnička reč i njegov (Ovidijev) duh koji ne može biti prognaan jer je zasejan u duši naroda, a na kraju krajeva ono što ostaje beleži pesnici (Helderlin). Rิตam godišnjih doba, večni dah prirode čiji smo i mi deo prepozajemo i u ritmu glistinu mišića koji su u svom kretanju preko puta dostojarstveniji od mercedesa. Ova misao velikog maga rumunske i svetske poezije (N. Staneskua) majstorski je utkana u biće speva. Identifikacija s prirodom toliko karakteristična za slovenske književnosti, klasičnu kinesku i japanskiju, kao more zapljuje našu svest, otvara neslućene prostore iskustva, spoznaja sveta, života i njegovih tajni koje tek slutimo. Usmrtili vreme znači obezbediti sebi večnost. Ujević voli dostojarstvo prolažnosti, on će reći: volim krhki cvet što vane i svene. Raičković brani život i želi da ga zaustavi u njegovoj potpunoj zrelosti i lepoti: zaustavi se biljko i ne veni. Tamaš: život je naš privikavanje na smrt, a smrt nema! Taj paradoks je velika istina i uteha. Tamaš produžava »Tu nas još uvek ima... (setimo se poeme »O rosi«), »Svet pozdravlja nas vernike Sunca! Sunce greje zaboravljene, odbaćene, slepe, gole, gladne, sirote... obećašćene nemilosrdnim svrdom tame.

Složenost sintagme kao i drugih jezičkih nivoa je neprestana. Intenziviranje jezičke materije (inventar retkih rusinskih reči, istine osmišljenih) zažađamo posebno u poslednjem fragmentu na 34-oj strani. I pored svesti da čovek mora postati drugi oblik materije prisutna je i svest i jedan tih žal da će iščeznuti i njegova svest (a svest je najviši stupanj organizacije žive materije) i on-čovek neće saznati u kakav će se talas pretvoriti, ali ako bi mogao birati onda u onaj »nežni što ženu usamljenu na plaži po zenici strpljivo, lakoćom miluje, teši“. U jednom svojem eseju Tamaš spominje tri velike teme koje su od početka istorije pesništva osvajale pesnike, to su: Žena, Bog i smrt. Žena je uteha mnogim pesnicima usmene i pisane poezije. Setimo se »Pesme o kralju Nalu«, Pilinskog, Staneskua, Paula Celana, mnogih kineskih i japanskih pesnika, itd. Kažu da je žena ona koja rada čoveka i koja ga ruši. Bog je za Tamaša takav, kakav je u usmenoj poeziji Roma: ako bože drugi put budeš mesio svet pazi šta činiš. Slika tipa »misao se vuče po očiglednostima sveta kao puž ako mu ne izrastu krila duha«, i dalje »svet nije ukusan ali moraš gutati“. Da bi živeo da bi mogao leteti kao ptica moraš imati krilatu misao, misao koja će prepozнатi metamorfozu cveta u kojem su skupljeni svi životni sokovi; cvet tulipana koji na trenutak zaustavlja prolaznost osvetljavajući prostor nad nama, ali i pored svih lepih trenu-

taka nama nije data mogućnost da bismo dovršili krug neprekidnog rada i smrti; taj cvet u vazni kao i pesnik u vlastitoj, društvenoj i kosmičkoj nedovoljnosti, on kojeg su ostavili i otac i bog u vetru koji je jedini predodreden da bi umirao i uskršavao.

Lirska osmerac prepozajemo na petnaestoj strani. Namerno izvlačim četiri stihu iz »prozne« strukture da bih ilustrovaо:

Hixto ne зна число зарном
ко их шејч tot зашева.

Hixto не зна, хто ше презна,
чия швита, чия цмес.

Ko poznaće Tamašev delo opažice da lirska osmerac na formalnom planu ima veliku ulogu u njegovoj »Baldadi panonskog ladar«, ali kako smo zapazili, slične ritmičko-melodijske fragmente srećemo tokom čitavog speva s nejednakim intenzitetom. Vreme teče ponekad kao brzi jelen kroz gustište čije konture iščezavaju iz našeg pogleda ali ne i iz vesti, a ponekad kao puž, sve je stvar trenutka, raspoloživa... Sve teče – mudrost antike... sve je taština i nema ničeg novog pod suncem, kaže propovednik. Nema milosti »priroda ne zna da datume«. Jedni dolaze drugi odlaže, praznina, ništavilo. Ovaj pesimizam, strah, ništavilo Tamaš je prevladati snažnom verom u život i poeziju, jer »pod suncem nas niko neće udaviti – kaže pesnik, a sunce je za njega večno pamćenje. Sačuvati sebe od prolažnosti, od vetrova istorije moguće je jedino reču, reču koja teši, reču žene, trave, sunca... pesnikovo reču, ali sudbinu »neće izbeći ni pesnik«. Zbog toga »ispuniti sudbinu«, ali dostojarstveno uzdigнутne gleave i sačuvati svoju čast i čistotu je ono što bi čovek morao. Ali priroda čovekova je takva da ga nadvlađa. Njoj podležu i najsnažnije ličnosti. Možemo se prisetiti kako se materninska priroda Jefimije, značajne srpske pesnikinje srednjeg veka, pesnikinje bola i patnje, nikad ne gasi, jer i kad je na trenutak potiske u podstvenu ona iznova umnožena izbjiga na površini. Strast je talas koji nas baca kroz vreme, ali misao je ta koja bi je moralu usmeravati. Zahvaljujući život u njegovom totalitetu Tamaš pazi da njegove ideje pretrpe značajne metafore. Ako želimo da imamo uvek svežu ideju moramo ih menjati kao košulje – savetuje Pikabija. Ovo strujanje ideja najznačajnijih učenja zapažamo u autorovom delu. Osećaj za genijalno i univerzalan od Asirije, Vavilonije, Antike, slavenskih i drugih mitologija, filozofija, književnosti, ali nikad ne zaboravljajući zavičaj, onaj nacionalni specifikum i iskustva slovenskog i rusinskog pesništva. Asimilovana iskustva svetske i jugoslavenske književnosti, filozofije, folklora, ali isto tako i neverovatno složeno i autonomno književno delo, oslobođeno balasta prošlosti, bogato informacijama, kroz čiju strukturu krećemo se kao kroz šumu simbola«, doživljavajući svet, život i umetnost reči na bitno drukčiji način. Jedno je sigurno, posle Tamaša nema foliranja i švercovanja u jeziku toliko dominiračućem pre njega. No isto tako otvara se novo pitanje, koliko je danas moguće, s obzirom da je celokupna nauka i umetnost svojina čitavog čovečanstva i s obzirom da živimo u zajedničkom svetu, atomskom i bezdežnom prepunom epidemije gluposti i sile, intenzivirati nacionalni specifikum. Slážemo se da je istorija sagledana iz perspektive civilizacije koja iščezava bitno drukčija, takođe i daje moguće stvarati poeziju koja ide od zavičaja ka univerzumu i da je poezija nema nepoznatih i posebno senzibilnih i egzotičnih naroda, Indianaca,

Čuvaša ili poezija nekog pesnika koji je recimo »izmislio« svoj dijalekt daleko interesantnija za svet ukoliko je ta poezija uistinu umetnost reči i uko liko je u stanju da izmeni našu dosadašnje razumevanje sveta i književnosti. Ali posmatrajući pesmu kao intenzivan semiotički sistem, čiju složenost strukture određuje količina informacija i u kojoj je »labav« veza između označake i označenog ali i širina asocijativnog prostora omogućava kompleksnije i preciznije sagledavanje života u svim njegovim slojevima. Metafizika mora izvirati iz konkretnog sveta predmeta, flore, faune... Koja poezija ima više šansi pred istorijom reči će vreme. Stvar je kao i uvek u srećnoj sintezi. Tamaš to zna.

Pesnik, kao što smo zapazili, kaže: »smrти nema, iz prirode načemo iščeznuti«, on mašta za tim da bi zvezde u njemu makar na trenutak zastale, kao u travi. Kao i trava i on ne traži »mnogo« od života. Trava, biljke su suština života (hlorofil). Dokle god život bude trajao hlorofil će imati svoj značaj jer bez njega život nije moguć. Trava je od Davidovih psalama do Raičkovića i dalje simbol čovekove egzistencije. Prema Starom zavetu čovek je trava a dani njegovu su kao senka. Vitmen kaže: zaveštavam sebi blatu da bih rastao iz trave koju volim. Ali hlorofil pliva u moru lišća koje siše sunce. Sunce pod kojim još uvek trajem.

Egzistencijalnu teskobu, gađenje nad nemoralom koji se najviše plaćao kroz istoriju, nad licemjerjem, glupoštu, prosekom koji vlađa i ugrožava moć razuma, talenat, humanost osećamo iz redova ponuđenih nam. Ali »ptice tako kao što vi letite, otima se život od smrти i lepotu od mrtvog mora«. Mišljenje u okviru pojmove, kategorija ume da bude neprecizno. Razlikujemo metod društvenih i prirodnih nauka. Protuslovje je prisutno, ali upravo u paradoksu nalazimo velike životne istine. Tako je i za autora ovog speva čovek slab ili jak, kako se uzme. Ali glad za znanjem i ljubavlju koji tvore osnovu kičme univerzuma, koji će ga uzneti, oni su ti koji će mu omogućiti visoko podne. U tom istorijskom (ali opet kako se uzme) jer istina je da je istoriju moguće kreirati ali je još veća istina da i istorija ume da prebira. U toj vojni u kojoj čovek vremenom dobija pobedu jedina uteha je: poljubac žene, dosledna reč, postupak prijatelja, pogled deteta koje traži pomoć od roditelja, šum toplove i trepet lišća breze, posao kojim zaboravljamo svet ali ga i osmisljavamo, neistrošena reč, čovek koji prašta jer zna da je tže i lepše oprostiti nego se svetiti. Ova uteha je i za autora nužna kao za čoveka (mada je iluzija) jer za pametnog čoveka koji je spoznao mehanizam gluposti i proseka nema utehe. Ali ipak u tami istorije kao izlaz je: žena, dete, prijatelj, priroda i umetnost koja sve to osmišljava. Istine koje čovek ima, jednu ili više i pred kojima stoji kao pred ogledalom ogledajući se i važući svoj moral pred samim sobom, pre svega, jer od svakog čoveka može uteći ali od samog sebe niko nije utekao. Završava Tamaš ovaj spev zastavom časti što leprša nad životom, ljubavlju i razumevanjem, davanjem, a ne uzimanjem. Tom zastavom kojog je potreban doći čašu dobrodošlice iz svitanja.

Na kraju gde ćemo se zaustaviti, ko zna? Atom luta, a njegov deo elektrona, kako veli Erik van Rejsbek, mada je svojom telesnom prirodom vezan za određeno mesto, istovremeno je, svojom telesnom prirodom prisutan u celini svemira, odn. u svim drugim elektronima. Stvarnost je

medustapanje, opšte meduprožimanje svega sa svim koje je još moguće samo zamisliti. Svaki deo je celina i celina je prisutna u svakom delu. Energija se ne gubi, menja tek oblik. Materija je tek oblik energije, sve teče, odlazi i vraća se da bi iznova tečlo. Ali pored svega ta ironična uteha teši i od "govora sekire u našoj šumi, gde sam, goli panj, ostao sam".

BRANISLAV KUPUSINAC:
»SREBRNA VRATA«,
Narodna biblioteka
»Karlo Bljelicki«, Sombor,
1983.

Piše: Zoran M. Mandić

Knjigom "Srebrena vrata", koju je u okviru svoje edicije "Golub" objavila Narodna biblioteka "Karlo Bljelicki" u Somboru, Branislav Kupusinac (1931) inistira na tokovima one lirike koja se vaspitava na procesima uspostavljanja formi jezika i ukusa, jednog, u osnovi, romantičarskog iskaza. Instaliranjem romantičarskih oznaka u svojoj drugoj (i dugo očekivanoj) knjigi ispovesti, Kupusinac, u stvari, teži nalaženju univerzalnog kalausa kojim će otvoriti vrata "neke svoje unutarnje", "individualnosti", koja se, poput Valerijeve "šetalice", kreće tamo-amo, ali uvek između tačaka fiksiranih potpuno definisanim slikom ili emocijom, kao predstave onoga što je odsutno (potrošeno), i u šta je upletena strepnja o neposedovanju mogućnosti za pružanje potpore i posudivanje snage: predviđanjima, lutanjima, nadanjima, željama ili namerama.

U suštini, takav postupak iziskuje pisca (pesnika), koji u svom čudesnom, ali i odbranaškom stavu (ispovedanju), može jedino vrednostima, tonovima i pismom praktičnog govora da sluša (i tumači) svet spoljnih i ultrašnjih slika. I da pri tome (svim stanjima) ostane nezavisan od uspostavljenih formi konkretnističkog ili apstraktног pevanja, propuštajući ili cedeći, kroz sebe, samo one načine koji mogu da stanu u "obruč za snove".

Pesnici ovakvog profila ne poznavaju poetološke tablice vrednosti, jer oni i najbanalnije aksiološke "privide" raskviraju i zamenjuju tehnologijom "subjektivnog" samoosvećivanja i samooslobadanja, jer ih poezija reci-pročno oslobađa od prošlosti i budućnosti, ostavljajući im sadršnjost kao meru i sumnu u procesu ispoljavanja.

"Srebrena vrata" zamišljena su kao poetički triptih o: uspomeni, nostalgiji i pomnenju. Uprošćeno, reč je o temi koju Kupusinac varira kroz geografiju svog detinjstva (mladosti), kruženjem azbučnih istina o životu kao projekciji smisla, volje za skladom i formama lepoti.

Najveći deo Kupusinčevog "srebrenog triptiha" posvećen je Somboru (sanjaru i oraću na čistini), njegovim isprepletenim ulicama, koje su mnogi svetski putnici, kao prisećanje, spominjali u svojim putopisima i letopisima. Na jednom mestu Kupusinac kaže: "Sombor je važna stаница umornih godina" – izražavajući tako svoju apologetsku ljubav prema gradu u kojem se nalazi njegovo intelektualno, emotivno i čaroljsko oformljenje.

Ljubav prema gradu, kao primarni sloj Kupusinčeve lirike, pesnički je čin koji je antagonistički okrenut

kultu golog pesničkog znaka. Kupusinac se suprotstavlja jasno uređenom svetu stvari, koju su naučnu i ljudsku inteligenciju iskoristili da bi vladali ljudima, njihovim odnosima i sistemima.

Zauzvrat, on nudi "panonske pesme" kao novu i jedinu osećajnost u promišljanju sveta. To su "ili akordi" za "neverotvrde duge u glavi (zaljubljenike rečnih pristaništa) blage kiše" jutro, podne i veče na bari. Za neminovnu negaciju apsolutističkog urbanizma (betona, katrana, parketa, salona, letnjikovaca ili agro-biznisa).

U drugom "tomu" svog "triptiha" (Sizifovom bratu), Kupusinac, ipak, podleže sukobu sa samim sobom, kada govor o okovima ljudske lepote, načinima umiranja i vremenu koje nas zaspia prahom večnosti, a večnost je smrt. Nabranjem svojih strahova, Kupusinac podsvesno izražava i sumnu u mogućnost poezije da nas osloboди i doveđe do "večitih obala detinjstva", do "šumova žita" i sigurnosti da se ništa neće srušiti u svetu Afeljovih i drugih (krivih i pravih) tornjeva.

DAMNJAN ANTONIJEVIĆ:
»AKCIJA KRITIKE«,
matica srpska,
novi sad, 1983.
piše: milić nenin

Da kojim slučajem, u podnaslovu knjige koja je pred nama stoji da su u pitanju parodije književno kritičkih tekstova, ovo bi bez sumnje bila uspešna knjiga. Ako već hoćemo da iz toga ugla (kao parodiju) posmatramo ovu knjigu, moramo osvetliti supertlost našeg kritičara. Prvo, podsmeva se izboru književnih kritičara koji počiva na »proverenim« imenima, zatim strukturi knjige koja počiva prvenstveno na objavljenim tekstovima (uređeno, po hronologiji složenim), pa višepreko ukazivanje na ono već pozнатo izbegavanje svih mogućih problemskih tačaka, gde tekst zapravo niti počinje niti se razrešava (već ostaje na površini uz nelzbežno ponavljanje), zatim ono čuveno traganje za "glavnim junakom" ...)

Shvaćen kao parodija književne kritike koja neguje bezličan govor, bez sumnje najuspeliji je tekst o "Znakovima poređ put" IVE Andriću. Naš kritičar kao da parodira "glagoljivost" (zaoštavajući je da vidljivo); objašnjava sopstveni naslov, da bi uhvatio čitaoca u zamku iz koje nema izlaza: dok mu ne ponovi više puta da Andrić piše o prolaznosti. Supstilno je (i dosledno) sprovedena i ironizacija Damnjanja Antonijevića upućena na račun onih koji se koriste proizvoljnim poređenjima bez namere da ih unutar teksta osmisle. Tako naš autor, između ostalog, поминje vezu "Nemira" i "Ex ponta" i "Znakova poređ put"; bez da ozbiljnije posmatra odnos tih Andrićevih dela. (Zašto se jednom ne napiše esej o nedodirljivosti sopstvenog teksta? Zar se između 1978. i 1983. godine – kada je rukopis ponovo objavljen – nije pojavila nijedna rečenica o Andriću pesniku koja bi ovde, – makar u fushnoti, našla odziv u tekstu našeg autora. Ili esej računa na bezbržnost.) Možemo se zadržati samo na ključnim tekstovima ove knjige. Uz pomenuti tekst o Andriću, to je sigurno tekst o poeziji Vaska Pope. Surov je Antonijević prema govoru kritike koja svoju uverljivost traži u prenatalnosti. Podsmeva se nezgrapno rečenicu: "Zapravo je u

poem "Oči Sutjeske" mnogo bolje, poetski ubedljivije i jače, umetnički bogatije dato da izlaženje iz mrača u svetlost, iz beznađa u nadu, sopstvenom mukom, uz borbu, nego u kraju 'Oružana dobrota'". Znači "mnogo bolje, poetski ubedljivije i jače, umetnički bogatije". Uverljivo. Ili, da se vratimo tekstu o Andriću, gde kritičar kaže da Andrić "ume da razmišlja o životu i životnim manifestacijama...". Spreman je Antonijević i da izvrgne podsmehu jednu anahronu kritiku koja govori o ličnosti piscu u okvirima romantičarske poeštie ("usamljenih sa Mlave"), kojog je još uvek u vidokrugu inspiracija pesnika... Ako već posmatramo knjigu koja je pred nama kao srodninu Bina-verovoj "Pantologiji..."., moramo reći da i ovde ima vrcavih mesta; tu, na primer, čitamo da pesme "redovno prevazilaze svoje naslove" ...

No, posmatrajući tekstove Damnjanja Antonijevića kao bumerang, koji je on sam bacio, bojim se da ne bismo daleko stigli; pomenuta knjiga nije parodija književne kritike i zahteva drugačiji pristup.

Pišući o poeziji Vaska Pope, naš kritičar objašnjava da: "Reč zapisи ovde određuje nezaobilaznost jednog prisustva, jednog tumačenja aktuelne stvarnosti (podvukao M.N.). U osnovi ovog i ovakvog pristupa književnom delu je da se književnost posmatra kao odraz stvarnosti; tačnije, da ona tumači odredene delove stvarnosti (to se jasno vidi u analizi Popine poezije, gde naš autor zna povodom čega je koji stih – kao tumačenje te stvarnosti – nastao). Iz tog ugla gledano, i logično je da se ova kritika (koja se prvenstveno zasniva zanima značenjem konkretnog umetničkog dela), iscrpljuje u tomu da odredeno delo služi kao odbrana od zla, od onečovećenja, o otuđenju, i čega sve ne, da se zalaže za humanizam... Dakle, delo koje tumači aktuelnu stvarnost u službi je progresa... >... Simonovićeva knjiga peva, po negaciji, potrebu za buntom, sveštu, entuzijazmom, energijom, ozarenjem, nadom... poezija Raše Livade takođe je buntarska; zna se protiv čega. Srbo-ljubu Mitiću je "pesma obrana od zla", i da se ne umaramo. Suština je u tome da, po Antonijeviću, književnost nije na margini, da postoji nešto što je akcija književnosti, da se prisetimo i naslova ove knjige: "Akcija kritike". Književnost je, dakle, u službi. To je jedna od tačaka na kojoj smo spremini da se sporimo sa Antonijevićem.)

Packa koja naš kritičar upućuje Zoranu Mišiću, govoreći da ovaj ne opaža "da je analitičnost kritike uslov za njenu sintetičnost", posebno je zanimljivo posle čitanja analiza Damnjanja Antonijevića. (Književna kritika nije analiza niti interpretacija književnog dela). Analiza stih po stih, uz znanje koji se delovi aktuelne stvarnosti tumače, jednostavno je na srednjoškolskom nivou. Svedoči stihove na reavan svoga tumačenja, naš kritičar beleži otkrića kao što je to da je "proleće simbol tek rodene slobode", ili pak to da zna da nema adekvativne metafore koja bi mogla označiti psihičke torture nad ljudima od one Popine "prerat nekome dušu" ... (Čak i u tom svodenju na jednoznačnost Popinih stihova, naš kritičar nema duha da ponudi drugačije rešenje. Po njemu, Popin stihovi "oštri vazduh slobode" znače da je pesnik imao u vidu "cenu kojom se plaća sloboda". Ne bi li bilo inspirativnije ponuditi tumačenje koje bi korespondiralo sa stihovima Branka Miljkovića: "Hoće li sloboda umeti da peva) kako što su sužnji pevali o njoj?") No, kritika koja se bavi samo površinom književnog

dela, na vreme obilazi svaku moguću izbožinu, svaki nesporazum, koji bi zahtevaо napor. I kada se kao posledica analitičnosti pojavi sintetičnost: "U suštini i ova pesma se bavi otprom negativnim silama, aktivistički treirajući prkos odlučivanju, pripadnost humanitetu pod nebom svoje otadžbine, doslednost čoveka koji pripada onom što je u njemu najdragocenije, a to je: ljubav, rad, sloboda i budućnost"; i kada, dakle, dospemo do te sintetičnosti, preostaje nam samo da se zapitamo da li je to pred nama književna kritika ili proglaš predizborne kampanje.

Kada smo već kod Zorana Mišića, recimo i to da on, po našem autoru, "ne spada u kriticu velikog formata". Na drugoj strani, Miodrag Pavlović je "jedan od najubedljivijih i najusupljivijih interpretatora poezije". I tu pada kritika Damnjanja Antonijevića. Ne učuvajući problem, naš kritičar ne piše gotovo ništa o Antologiji Zorana Mišića. A imao je to pitanje postavljeno, karte su bile podejane, trebalo je samo početi... Ali Antonijević nema snage da razmišlja o Antologiji u kontekstu antologija (čak i onih našstalih posle nje; mislim na Pavlovićevu antologiju), da ponudi problem, da ispituje. Da je, kojim slučajem, to učinio, video bi da Mišiću ne može reći da je kritičar malog formata; da je ovaj pokazao svoj sluh za poeziju upravo u svojoj Antologiji. (I nije tačno, to što tvrdi Antonijević, da je Mišić u Popu i Pavloviću afirmisao samo Lazu Kostića i Rastka Petrovića. Dovoljno je otvoriti Mišićevu Antologiju pa videti – baš u odnosu na Antologiju Miodraga Pavlovića – da su to u Crnjaški i Nastasijević, i Đačić.) Tekst koji bi želeo da bude ključni, tekst po kojem Antonijevićeva knjiga nosi ime, jedva da zasluzuje čitanje.

To je prividno korektna kritika, ali kritika koja ide po površini nečijeg dela, ne tražeći ono problemsko u tom delu, ne osmisljavajući ga ni u jednom novom kontekstu. Iako je svestan neophodnosti drugačijeg konteksta, čak i toga da nova dela deluju na prethodna, naš kritičar nije u stanju da dopre do relevantnog književno-istorijskog konteksta. Otuda i neke, u najmanju ruku, sumnjuće ocene.

Još jednom se vraćajući naslovu, zeleći bismo da ukažemo na prvu proručnu akciju te kritike. Kritika koja se oduševljava oduševljiva "paradoksom" Srboljuba Mitića: "ja ni na javi nisam ni u snima", zaboravljajući pri tom da je to opšte mesto onih koji stupaju u svet literature, dakle kritika koja se raduje tako izdvojenom primeru, mora biti svesna svoje akcije. Mora joj biti jasno da je to akcija be kritike.

IVAN ČOLOVIĆ:
»KNJIŽEVNOST NA
GROBLJU«, »Narodna
knjiga«, Beograd, 1983.

Piše: Jelena Stakić

Među prvim knjigama objavljenim u novopokrenutoj ediciji "Grifon" je i "Književnost na groblju", koja sadrži studiju Ivana Čolovića "Novi epitafi" i zbirku novih epitafa koje je ovaj autor godinama tražio i sakuplja po beogradskim grobljima.

Nove epitafe Čolović definiše kao vrstu pisano posmrtnog i zagrobnog